

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 16 – 2/2009.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/2_09/ajankoht_tiiola_2_09.pdf]

AJANKOHTAISTA

KALEVALAA, KERRONTAA JA KERTOMUKSIA

Turun yliopiston folkloristiikan oppiaineen seminaarit keväällä 2009

Kati Tiitola

Turun yliopiston folkloristiikan oppiaineessa järjestettiin huhtikuussa 2009 kolme seminaaria, jotka esittelen tässä raportissa. Ne käsittelivät monipuolisesti folkloristiikan ja kirjallisuustieteen näkemyksiä kertomusten tutkimuksessa, Kalevalaa kouluopetuksessa sekä folkloristiikan tutkimusta 2000-luvulla. Seminaarit toivat esille mielenkiintoisia näkökulmia folkloristiikan tutkimukseen sekä myös käytännönläheisempää lähestymistapaa folkloristiikkaan äidinkielenopettajille suunnatun seminaarin muodossa.

SUULLISET JA KAUNOKIRJALLISET KERTOMUKSET – FOLKLORISTIIKAN JA KIRJALLISUUSTIETEEN NÄKÖKULMIA 3.4.2009

Turun yliopiston folkloristiikan oppiaine järjesti yhteistyössä yleisen kirjallisuustieteen ja kotimaisen kirjallisuuden oppiaineiden kanssa seminaarin, joka käsitteli kertomusten tutkimista folkloristiikan ja kirjallisuustieteen näkökulmista. Seminaarissa pohdittiin, miten näiden kahden tieteenalan näkökulmat aiheeseen ja metodit eroavat toisistaan ja mitä yhteistä niillä on. Luennoitsijoina seminaarissa toimi sekä kirjallisuustieteen että folkloristiikan alan tutkijoita ja opettajia Turun yliopistosta. Yleisöä paikalle oli saapunut nelisenkymmentä henkeä: paikalla oli kiitettävissä määrin myös opiskelijoita.

Seminaarin monipuoliset esitelmät tarjosivat laajan näkökulman folkloristiikan ja kirjallisuustieteen yhtäläisyyksiin ja eroavuuksiin kertomusten tutkimuksessa. Folkloristiikan päätoiminen tuntiopettaja Pasi Enges (Turun yliopisto) avasi seminaarin komeasti esittämällään balladilla ”Aalonksi ja Emueli”. Tämä oli hyvä johdanto aiheeseen,

sillä balladin aihe esiintyy suomalaisessa kansanperinteessä, ja on levinnyt suulliseen perinteeseen kirjallisesta tekstistä. Folkloristiikan professori Pekka Hakamies (Turun yliopisto) tarjosi esitelmässään katsauksen folkloristiikan ja kirjallisuustieteen tutkimukseen. Hänen mukaansa sanataidetta voidaan pitää yhtymäkohtana kirjallisuuden ja folkloren välillä, sillä kummassakin tapauksessa hyvien kertojien merkitys on suuri. Myös yleisen kirjallisuustieteen professori Liisa Steinbyn (Turun yliopisto) esitelmä käsitteli kirjallisuustieteellisen tutkimuksen suuntauksia. Hän toi esille 1960-luvun lopussa syntyneen narratologisen tutkimuksen, joka pyrkii kertomuksen tutkimuksessa rakentamaan eksaktin terminologisen käsitteistön ja selvittämään yleisen rakenteen, jolla kertomuksia muodostetaan sekä historiallisen kontekstualisoivan kerronnan tutkimuksen, jonka mukaan tietynlainen sisältö edellyttää tietynlaisia kerrontatapoja.

Lisää teoreettista näkökulmaa kirjallisuustieteelliseen kertomusten tutkimukseen tarjosivat yleisen kirjallisuustieteen assistentti Aino Mäki-Kalli (Turun yliopisto), jonka aihe käsitteli kertomuksen ajallisuuden tutkimusta, sekä kotimaisen kirjallisuuden professori Lea Rojola (Turun yliopisto), jonka aiheena oli luonnollisuuden käsite kerronnassa. Folkloristiikan tutkija Merja Leppälähden ja tohtorikoulutettava Tuomas Hovin lähestymistapa oli käytännönläheisempi. Leppälähti esitelmöi siitä, miten *Kalevala* on toiminut välittäjäteoksena suomalaisen kansanrunouden ja 2000-luvun kotimaisen kaunokirjallisuuden välillä. Hovin esitelmä taas käsitteli suullisten ja kirjallisten kertomusten käyttöä Dracula-turismissa.

Seminaari toi esille hedelmällisiä näkökulmia sekä folkloristiikan että kirjallisuustieteen oppien pohjalta ja loppukeskustelussa todettiin, että tieteenalat voivat oppia toisiltaan eroista, joita niiden välillä on. Folkloristiikan ja kirjallisuustieteen näkökulmat tulivat monipuolisesti esiin asiantuntevien esitelmien kautta, ja niissä oli sopivassa suhteessa teoriaa ja käytännön esimerkkejä. Toivottavasti mielenkiintoinen seminaari poikii myös jatkoa hyvin alkaneelle yhteistyölle näiden kahden tieteenalan välillä!

SANAT SALASTA ILMI – KALEVALAN JA KANSANPERINTEEN OPETUS KOULUSSA 18.4.2009

Kalevala-instituutti järjesti yhdessä Turun seudun äidinkielen opettajat ry:n kanssa *Kalevalaa* ja kansanperinteen opetusta kouluissa käsitelleen seminaarin, johon osallistui noin 50 äidinkielenopettajaa eri puolilta Suomea. Sen tarkoituksena oli kertoa, mitä *Kalevalan* ja eepin kansanrunouden tutkimuksessa on saatu selville ja tarjota tilaisuus kokemusten vaihtoon erilaisten työpajojen kautta. Seminaarissa oli luennoimassa *Kalevalan* ja eepin kansanrunouden tutkijoita.

Seminaarin luento-osuudessa avajana toimi Pekka Hakamies, joka kertoi *Kalevalan* ja kalevalaisen kansanrunouden tutkimuksesta. Hän loi esitelmässään kattavan kuvauksen aiheeseen liittyvän tutkimuksen historiasta ja nykysuuntauksista. Folkloristiikan professori Lotte Tarkka (Helsingin yliopisto) luennoi kalevalamittaisesta kansanrunoudesta osana Vuokkiniemen kansanelämää 1800-luvulla. Hänen mukaansa *Kalevalan* ymmärtäminen edellyttää sekä eepoksen kirjallisen kontekstin ymmärtämistä että Elias Lönnrotin käytössä olleiden lähderunojen ja runonlaulajien kulttuurin ymmärtämistä.

Omassa esitelmässään Tarkka tarjosi mielenkiintoisen näkökulman kalevalaisen kansanrunouden merkitykseen vienankarjalaisessa kansanelämässä 1800-luvulla, aikana, jolloin kansanrunous oli vielä osa kansanelämää. Hänen mukaansa kansanrunoutta voidaan pitää aktiivisesti luotuna suhteena menneisyyden, nykyhetken ja tulevaisuuden välillä. Tarkan mukaan luomalla yleiskuvaa runonlaulukulttuurista on mahdollista nähdä *Kalevalan* taakse ja ymmärtää vierasta kulttuuria. Tätä kautta kalevalaisen kansanrunouden tuntemus antaa myös aineksia oman kulttuurin ymmärtämiseen virallisen ja kansallisen viitekehyksen ymmärtämisen lisäksi.

Folkloristiikan väitöskirjaa valmisteleva filosofian maisteri Niina Hämäläinen (Turun yliopisto) esitteli omaa *Kalevalan* lyyrisiä runojaksoja ja Lönnrotin perhekäsitystä käsittelevää tutkimustaan. Hän etsii *Kalevalan* ja sen tekstualisaatioprosessin sekä Lönnrotin perhekäsityksiä koskevien kirjoitusten kautta vastausta siihen, oliko *Kalevala* myös kannanotto, jolla Lönnrot otti osaa julkiseen keskusteluun perheestä ja erityisesti naisen tehtävästä äitinä.

Folkloristiikan tutkija ja opettaja, filosofian lisensiaatti Jouni Hyvönen (Helsingin yliopisto) luennoi Lönnrotin toiminnan tieteellisistä ja aatteellisista lähtökohdista. Hänen tarkastelunsa kohteena olivat erityisesti Lönnrotin Juhana Kainulaiselta keräämät Kylvetyssanat: laaja riittikokonaisuus, jota tietäjä esitti sairasta parantaessaan. Hyvösen johtopäätös Lönnrotin toimitustyöstä ja strategisesta linjasta oli se, että hän pyrki tekstihierarkian yksinkertaistamiseen, tekstin luettelomaiseen kokoonpanoon, sekä lähderunojen tekstuaalisuuden korvaamiseen kollaasimaisella tekstikoosteella.

Merja Leppälahti kertoi luento-osuuden lopuksi nykyperinteestä. Hänen esimerkinään toimivat nykytarinat, joille hänen mukaansa tyypillisiä piirteitä ovat rakenteellinen yksinkertaisuus, karmaiseva, pelottava tai koominen sisältö ja laaja levinneisyys. Leppälahti totesi nykyperinteen olevan arvokasta muun muassa siksi, että se auttaa ymmärtämään nykyisyyttä ja ihmistä itseään.

Luento-osuuden jälkeen seminaari jatkui työpajojen merkeissä, joita järjestettiin yhteensä viisi kappaletta. Niiden tarkoituksena oli jakaa ajatuksia siitä, miten Kalevalaa ja kansanperinnettä voidaan opettaa kouluissa. Työpajat käsitelivät Kalevala-aiheisia tekstitaitoharjoituksia, Kalevalan lähestymistä runon keinoin, pedagogista draamaa ja roolipeliä. Seminaarin yhteydessä Turun yliopiston Fennicumin aulaan oli koottu monipuolinen Kalevala-aiheinen näyttely, joka esitteli säkyläläisten ja turkulaisten yläasteikäisten koululaisten tekemiä oppilastöitä.

FOLKLORISTIikka 2000-LUVULLA 27.4.2009

Turun yliopiston folkloristiikan oppiaine järjesti luentoseminaarin, joka esitteli nykyistä folkloristista tutkimusta kolmen korkeatasoisen luennon kautta. Luennoimaan Turkuun olivat saapuneet folkloristiikan emeritaprofessori Annikki Kaivola-Bregenhøj sekä Turun yliopiston folkloristiikan dosentit, Suomen Kotiseutuliiton toiminnanjohtaja Lassi Saressalo ja perinteentutkimuksen yliassistentti Sinikka Vakimo (Joensuun yliopisto). Luentoihin liittyi ennalta nimettyjen henkilöiden kommenttipuheenvuorot, jonka jälkeen esitettiin yleisökysymyksiä. Kaiken kaikkiaan seminaari tarjosi mielenkiin-

toisia näkökulmia folkloristiikan tutkimukseen tieteenalan eri suuntauksista kokeneiden alan tutkijoiden esittäminä. Kommenttipuheenvuorot täydensivät luento-osuuksia hyvin, ja niiden pohjalta syntyi vilkasta keskustelua, johon myös yleisö otti osaa.

Annikki Kaivola-Bregenhøjn luennon teemana oli *Kerrontaa, esityksiä ja esiintymisiä*. Ydinkysymys hänen luennossaan oli, miten esiintyminen ja esittäminen eroavat toisistaan folkloristisessa tutkimuksessa ja milloin suullinen esitys muuttuu kerronnalliseksi. Kolme avainsanaa luennossa olivat esitys, esiintyminen ja performanssi. Kommenttipuheenvuoron Kaivola-Bregenhøjn luentoön piti filosofian tohtori, tutkija Tuija Hovi (Kirkon tutkimuskeskus). Hovi on tutkinut uskonnollisävytteistä kerrontaa, ja hänen mukaansa tärkeää ja ajankohtaista olisi tutkia narratiivisen tutkimuksen ja teknologian välistä suhdetta. Hän totesikin, että olisi syytä pohtia, onko esityksen ja esiintymisen tutkimus tarpeen myös virtuaalisessa aineistossa.

Lassi Saressalo luennoi aiheesta *Etnisyyden monet kiemurat*. Hänen luentonsa käsiteli etnisen ryhmän määrittelyä sekä etnisyyttä ja sen ilmenemistä folkloressa Ruijan alueella. Saressalon mukaan etniset konfliktit juontavat aina juurensa arvoasetelmaan, joka vallitsee etnisyysskysymyksissä. Tämä arvoasetelma jaottelee ihmiset ”meihin” ja ”muihin”. Saressalo toi esille Karmela Liebkindin vähemmistö–enemmistö-strategiat ja puhui vähemmistöpolitiikan muodoista. Hän kertoi etnisyyden ilmenevän folkloressa muun muassa etnisinä stereotyyppioina, etnomyytteinä, etnotarinoina ja etnohuumorina. Saressalon luentoä kommentoi dosentti Marjut Anttonen, joka korosti etnisten ryhmien sisäistä diversiteettiä ja sitä, että etnisyys määritellään ryhmän sisällä aina tilanteesta ja kontekstista riippuen. Hän toi esille myös kansalaisuuden merkityksen etnisen identiteetin rakentumisessa.

Sinikka Vakimon aiheena oli *Ikä- ja sukupuolinäkökulmia kulttuurin tutkimukseen*. Hän korostikin luennossaan ikä- ja sukupuolinäkökulman huomioonottamisen tärkeyttä kulttuurien tutkimuksessa. Vakimo tarkasteli myös folkloristiikan historiaa ikäkriittisestä näkökulmasta. Hän toi esille esimerkkinä ikädiskursseista neljä tapaa esittää vanha nainen Suomen taiteen kultakauden teoksissa. Kommenttipuheenvuoron Vakimon luennosta piti filosofian tohtori Lena Marander-Eklund (Åbo Akademi). Hän pohti puheenvuorossaan, mistä keskustelun puute ikäkysymyksissä johtuu ja mainitsi ”sokeat pisteet”, jotka tutkimusta tehdessä tulisi ottaa huomioon. Marander-Eklund on itse tutkinut muun muassa 1950-luvun kotiäitejä ja todennut heidän ryhmänsä muodostavan tällaisen ”sokean pisteen”, josta aineistot vaikenevat.

Humanististen tieteiden kandidaatti Kati Tiitola toimi keväällä 2009 folkloristiikan oppiaineen harjoittelijana Turun yliopistossa.